Max Kettnaker : (1908-2004)

Autor(en): **Guidon, Jacques / Kettnaker, Max**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **118 (2005)**

PDF erstellt am: **17.07.2024**

Persistenter Link: https://doi.org/10.5169/seals-236890

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.
Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.
Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Ein Dienst der *ETH-Bibliothek*
ETH Zürich, Rämistrasse 101, 8092 Zürich, Schweiz, www.library.ethz.ch

http://www.e-periodica.ch

Max Kettnaker (1908–2004)

Il nom da quista persunalità cha'ls Rumantschs tgnaran in grata memoria nun es rumantsch. Ma Max Kettnaker ha amà e cultivà nossa lingua e s'ingaschà a favur dad ella daplü co blers dals noss. Implü es el stat ün da seis ambaschaduors in Terra tudais-cha.

Max Kettnaker es nat dal 1908 a Stuttgart. Davo avair fat la matura ha'l stübgià architectura. In seguit ha'l lavurà sün sia professiun.

El ha dit cha da student nu til hajan las linguas interessà specialmaing. Quai chi til ha però adüna interessà e fascinà, quai d'eiran robas specialas o straordinarias. Ün da seis magisters al gimnasi vaiva gnü dit, cha illas muntognas grischunas i vegna discurrüda da glieud veglia amo adüna üna lingua chi deriva dal latin, ma cha quella sarà morta oura il plü tard in 10 ons.

Dürant sias vacanzas da stà a Tschierv (1972) til es quella previsiun darcheu gnüda adimmaint. E qua ha'l pudü constatar cun grond plaschair, cha seis magister as vaiva sbaglià malamaing cun sia prognosa

pessimistica «ex cathedra». I gniva amo discurrü bod be rumantsch a Tschierv ed i'ls contuorns.

Seis buonder, da gnir a cugnuoscher quista lingua nu til ha laschà pos. E che ha'l fat? Cuort e bön! El tilla ha imprais. Sco architect as vaiva'l il prüm interessà pel möd da fabrichar da la regiun. E qua ha'l s'inclegia eir scuvert las inscripziuns rumantschas süllas chasas. Ed el ha cumanzà be da pais a tillas decifrar e bain svelt eir a tillas incleger. Fond spassegiadas in muntogna vaiva'l implü eir constatà cha la nomenclatura rumantscha süllas chartas as referiva – sco eir in otras linguas – a la structura dal paesagi. Quists inscunters cun la lingua rumantscha til han intimà da tilla imprender propa a fuond.

Daspö il 1973 ha'l gnü üna gronda correspundenza cun Rumantschs, e quai bain svelt i'ls tschinch indioms. El as vaiva scolà cun agüd da grammaticas e dicziunaris rumantschs e legiond la pressa rumantscha. Per gnir amo plü daspera a la funtana, tramettaiva'l sias chartas – p. ex. ad ün ravarenda – cun üna copcha per cha quel tilla corregia e tilla trametta inavo. Adüsà a notar e metter in salv tuot, ha'l eir archivà sia correspundenza. Dal 1973–1997 ha'l pudü registrar 2880 chartas. Ultra da sia vasta correspundenza ha'l eir collavurà cun la pressa rumantscha. Eir in quist reguard es la racolta da sias contribuziuns zuond remarchabla; sias publicaziuns s'amuntan nempe a 282.

Intant vaiva Max Kettnaker frequentà (dal 1975–1977) tuot ils seminaris rumantschs da la facultà da romanistica a l'università da Stuttgart. Per pudair congualar il rumantsch cun otras linguas neolatinas ch'el nu cugnuschaiva amo tant bain, vaiva'l frequentà eir ils seminaris da frances vegl e dal provenzal a l'università da sia cità.

Ch'el ha eir frequentà cuors intensivs da rumantsch in Terra rumantscha s'inclegia da sai, trais cuors da la Chesa Planta a Samedan, ed ün cuors da la Fundaziun retorumantscha Placidus a Spescha a Laax.

Dal 1977 ha Max Kettnaker fuondà insembel cun oters amatuors dal rumantsch la «Rätoromanische Gesellschaft Stuttgart» chi ha gnü fin 42 commembers. El es stat seis president e natüralmaing seis spiritus rector. Quista società vaiva sco mera da reunir ils amatuors dal rumantsch da Stuttgart e contuorns e da tils spordscher scolaziun per mezs da cuors da rumantsch e da referats, ma eir curturella.

Il rapport da sia actività cumpilà in occasiun dal vainchavel giubileum (24/25 october 1997) dà la cumprova d'üna vasta e richa operusi-

tà. Lura es gnü dal 2000 il mumaint cha Max Kettnaker ha stuvü propuoner il schoglimaint da la società, e quai causa cha sia sandà nu til permettaiva plü da timunar la barcha, ma surtuot per manguel d'üna successura o d'ün successur per el. Sia vzüda d'eira gnüda talmaing al main ch'el nu pudaiva bod na plü leger. Quai til ha eir dat andit da regalar ils cudeschs e las revistas da sia gronda biblioteca rumantscha da qua e da là.

Intant vaivan blers inclet cha Max Kettnaker vaiva prestà üna gronda e preciusa lavur pel rumantsch e dimena eir pel chantun Grischun. Per til uondrar toccantamaing ha el surgni dal 1993 la distincziun da «Giast d'onur dal Grischun» (surdat da la Società da turissem dal Grischun). La Rumantschia nu surdà simlas distincziuns, uschigliö vess quai toc ad ella da til uondrar eir in quist möd, ad el chi'd es stat tant sco ün'instituziun rumantscha sül lö ed a l'ester.

Sco fingià manzunà ha Max Kettnaker contribui blers artichels davart «lingua» a la pressa rumantscha. Chi nu s'algordess da la rischla d'artichels cul titul: «La bastardisaziun dal rumantsch». El excerpaiva e ramassaiva exaimpels da nosch adöver da la lingua our da las medias, tils analisaiva e faiva propostas per correcturas. Pel solit vaiva'l radschun. Minchatant è'l forsa stat massa purist e nun ha cuschidrà avuonda il svilup da la lingua da minchadi. A tuottavia han sias intervenziuns per arginar la bastardisaziun dat andit a blers Rumantschs da cultivar la lingua, insomma, da güzzar las uraglias per dischaccords. Inculpà cun fervenza ha'l la traducziun directa da möds da dir dal tudais-ch in rumantsch. «Las versiuns d'origin tudais-ch in vstieu rumauntsch» til giaivan cunter il pail. Ed el vaiva constatà cun malavita cha quist nosch adüs o quista negligenza d'eira virulenta e vaiva üna tendenza permanenta, già cha massa blers Rumantschs «faivan cun» (mitmachen) a quist adöver imponderà da lur lingua. I's po esser cuntaint cha Kettnaker nun ha plü gnü da registrar la dumonda chi's fa minchadi pro inscunters: «Hast *bun?*».

Las «intervenziuns» sun gnüdas acceptadas bain dals Rumantschs (cun excepziun d'ün pêr linguists), eir causa cha Max Kettnaker nu d'eira quel chi crajaiva d'avair mangià la scortaschia cun la pala. Blerant s'intermettaiva'l adüna cun tact e toleranza. El clamaiva bainschi il tüert fat a la lingua per seis nom, ma noms nun ha'l mâ fat ingüns.

Cun seis sguard da röntgen chattaiva'l exaimpels da tschavattadas chi faivan star dret sü ils chavels. La lectura o il lectur rumantsch as vaivan forsa eir els intoppats vi da quists craps da s-champütsch, ma consciainta tils d'eira gnüda la fuscraria pür missa in evidenza tras Kettnaker: «La vita operescha cun müdedas e serva a las creatüras da pudair *as pretender* (sich behaupten).» Sco fingià manzunà as müda eir la lingua, impustüt la lingua da minchadi, ma ella nu stuvess as svilupar in quista direcziun. Max Kettnaker pretendaiva eir, cha «mincha punt dal rumantsch vers il tudais-ch desdrüa üna punt vers l'ulteriura romanited (linguas neolatinas).»

Id es crodà il pled «tudais-ch». Quel po quia güsta servir per far la punt dals idioms vers il rumantsch grischun (rg) chi vain in quist mumaint (schner 2005) discutà ferventamaing. In «La Quotidiana» dals 14 schner 2005 as poja nempe leger: «Entant ch'ina part (dals Rumantschs) para dad esser fitg averta per l'experiment (d'introdüer il rg in scoula) e signalisescha prontadad da prender las hottas enta maun smanatschan auters da preferir il tudestg al rumantsch.»

In quist'occasiun esa indichà da'ns dumandar che relaziun cha Max Kettnaker vaiva cul rg, el chi guardaiva ed analisaiva il far e'l demanar da la Rumantschia our da la vista d'ün chi sta dadour la saiv.

Per Kettnaker d'eira l'introducziun dal rg üna necessità absoluta: «Mincha pajais (naziun) cun üna tscherta muntada bsögna üna lingua da tet sco mez indispensabel per la vita culturala, spiertala, professiunala, politica e. u. i. Quella basescha bod adüna süls dialects natürals, però brichafat sainza la necessità da far compromiss bainponderats. Neir il rg nun and fa ün'excepziun.» E sia visiun per l'introducziun dal rg in scoula d'eira: «L'idiom gnarà pass a pass schlubgià tras il rg. E che miracul! – Adonta da quai conservan tuot ils idioms lur posiziun ed actualità.»

Sia ouvra principala a favur dal rumantsch sarà bain seis cudesch «Inscripziuns», v. d. inscripziuns sün chasas – «Hausinschriften – Darstellung und Interpretation einer Alltagskultur im Engadin, im Münstertal und im oberen Albulatal» (Verlag Bündner Monatsblatt). Quai es ün'ouvra fundamentala, o meglder dit l'ouvra da standard sün quist sectur da la cultura indigena. La collecziun (plü da 1000 inscripziuns) es bunamaing cumpletta. L'autur ha lavurà 10 ons a l'inlunga vi da quist cudesch. El giaiva pels cumüns («dal paesagi da las inscripziuns») intuorn, strond davo sai ün charröttel a duos roudas – sco quel

cha las duonnas douvran per far cumischiuns – cun aint sias cartotecas, seis apparat da fotografar e sias notandas e notizchas. El ha retscherchà cun premura ed acribia, instancabelmaing. Ed adüna darcheu ha'l conferi cun la glieud indigena; eir s'ha'l laschà cusgliar da persunas da fiduzcha per eliminar eventualas svistas e fals.

Bainschi nun ha'l exclus l'inspiraziun pro l'interpretaziun.

La prescha nu vess portà quist früt. Blerant as pigliaiva Kettnaker la peida per ir a fuond a la materia. Ed el nun ha s-chivi ingüns sforzs per accumplir l'incumbenza ch'el as vaiva dat a sai svess. Sü da giassa, giò da giassa, aint d'üna traschenda, our da tschella!

El vaiva chapi e tut a cour l'inscripziun sün üna chasa a Sent:

«La giassa es stipa,
at ferm'ün mumaint,
la prescha dal muond
nu't renda cuntaint.» (Jon Pult)

Tuornà a chà valütaiva'l la früa, tradüaiva in tudais-ch las inscripziuns rumantschas e quellas latinas e commentaiva lura la racolta da sias retscherchas fattas sül lö, verifichaiva quist e tschai e mettaiva in seguit tuot in net. Id es ün divertimaint da tour in man quist cudesch e da sfögliar laint, da leger sia introducziun illa materia e da scuvrir in seguit la poesia e la sabgentscha, l'ironia e l'umur, la cretta e'l schnöss, la spranza e'l cordöli cha las inscripziuns cuntegnan, insomma la mentalità, l'orma e'l spiert da quist pövel.

Ünsanua vaiva Max Kettnaker inscuntrà l'inscripziun «Rich es quel chi ha, furtünà quel chi dà.» El ha dat, bler ha'l dat, el sarà dimena stat furtünà, d'avair güdà als Rumantschs da's dostar cunter l'imnatscha per lur existenza. Seis ingaschamaint a favur «da la chosa rumantscha» ans dess servir da fanal, ans dess servir d'exaimpel. Nus til ingrazchain.

Seis amis e cuntschaints s'algordaran gugent dad el, da las interessantas discussiuns e baderladas cun el, da seis umur, da sia cumplaschentscha, da seis surrier. Els til tgnaran in buna memoria.

Jacques Guidon